

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

5 Vtrum econuerso intellectualis possit esse sine morali.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

syndereſis, quam prudente in actu ſignato diſputantur. Et tamen oportet intueri naturam & uim earum in actu exercito. A prima autem premiſſa ad ſecundam non eſt ordo immediatus in iſtis, ſicut eſt in ſpeculatiuis: ſed a propoſitione, quæ eſt prima premiſſa, prouenit in appetitu motus eius reſtus in finem: & ſic ab appetitu, & premiſſa illa prouenit ueritas ſecunda premiſſæ, quæ eſt particulariſſima: quonia ex diſpoſitione mea ſecundum appetitum prouenit, quod mihi conſonæ ſinis in particulari, puta, tale bonum, nunc hic &c. Et de hac premiſſa intelligitur illud tertii Ethicorum. Qualis unuſquiſque eſt, talis ſinis ei uidetur, & ſequitur conſuſio conforſis minori propoſitioni, ſcilicet conſiſtens in actu intellectus ab appetitu, ſcilicet iudicium de his, quæ ſunt ad finem, puta tanta ira, nunc præcipiens illam, & deinde actus appetitus in ordine ad intellectum. ſelectio. In hoc autem ordine ſi quis inſpicit & unicuique propria tantum tribuere uelit, dicitur quia prudentia attenditur finem ſui, & præcipium actum, qui eſt recte præcipere, & ipſe eſt principium recte electionis: ideo uirtus moralis, cui attribuitur electio pro proprio actu, ut patet ex ſua diſtinctione, pendet neceſſario ex prudentia. & rurſus, quia ipſam recte præcipere pendet ab appetitu recto uerificante minorum propoſitionem, quæ eſt præceptum conſuſionis principium proximum, conſequens eſt, quod prudentia pendet ab appetitu recto.

Cap. vii. par. 1. a me. tom. 5.

quod carent mundana aſtutia, poſſunt eſſe prudentes, ſecundum illud Matth. 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

AD TERTIUM dicendum, quod naturalis inclinatio ad bonum uirtutis eſt quedam inchoatio uirtutis, non autem eſt uirtus perfecta: huiusmodi enim inclinatio quanto eſt perfectior, tanto pot eſſe periculioſior, niſi recta ratio adiungatur, per quam fiat recta electio eorum, quæ conueniunt ad debitum finem: ſicut equus currens ſi ſit cæcus, tanto fortius impingit & leditur, quanto fortius currit: & ideo eſt uirtus moralis non ſi ratio recta, ut Socrates dicebat, non tamen ſolum eſt ſecundum rationem rectam, in quantum inclinatur ad id, quod eſt ſecundum rationem rectam, ut Platonicus poſuerunt, ſed etiam oportet quod ſit cum ratione recta, ut Ariſtoteles dicit in 6. Ethic. *

Ad præbandum autem, quomodo circa obiecta ueritas ſe habeat, inſpicio in eodem ordine, & aduerte quod tam uirtus moralis, quam prudentia plures actus habet: Virtus enim moralis habet primo actum intentionis, ſeu ſi ſimpliciter appetitus reſpectu ſui obiecti, quod eſt finis. ſi bonum rationis, quod eſt principium prudentie: habet deinde actum electionis circa materiam conſonam fini. ſi paſſiones, uel operationes tantas, tales &c. & ratione primi actus præcedit prudentiam, immo uerificat eius minore, & conſuſionem: ratione ſecundi dependet etiam a conſuſione prudentie, ſcilicet præcepto. Ipſa ſimiliter prudentia habet primo actum iudicii præctici in particulari agibili, quod non eſt ſcibile, quia contingens: & ſecundum hunc actum uerificatur de ea, quod recte iudicat de fine, & ſimilia: & ratio eſt, quia ut dictum eſt, eam minor propoſitio eſt inter principia prudentie, & ex ſine conſicitur. Habet deinde duplicem actum ut conſuſionem, iudicium. ſi de his quæ ſunt ad finem, & præceptum eorundem eligendorum: utruque enim ex ſine particulariſſimo concluditur, & clauditur in iudicio præcipiente, & ſecundum hos actus determinat, & dat medium uirtuti morali, concludendo tantam iram, nunc, hic &c. aſſumendam, & præcipiendo illam, & ſecundum hos actus, cum dependeat ex minori prudente ex appetitu, manifeſte pedit ex appetitu recto: & quia ſecundum hos actus eſt principium electionis recte, talis, tantaque materiam eſt principium uirtutis moralis: & ſic uirtus moralis in ſolo actu electionis pendet a prudentia. prudentia autem pendet, & quo ad actum iudicii de fine particulariſſimo, & mediante hoc quo ad actum iudicii de his quæ ſunt ad finem, & quo ad actum præcepti dupliciter, ſcilicet mediante dependentia iudicii de fine & ſecundum ſex quia de ratione eius eſt, quod ſit actus intellectus moti ab appetitu. Et ſi quis tibi dixerit, quod uirtus moralis non niſi habitus eſt electiuis in medio conſiſtens &c. ac per hoc intentio ſinis præcedens prudentiam, non ſpectat ad uirtutem moralem: dico quod in electione ipſa clauditur intentio ſinis, quoniam electio eſt eorum quæ ſunt ad finem propter finem: & bene ſe habere eligendo, & appetendo finem, ſe habent ſicut motus ad medium, & terminum. Conſtat autem, quod propter eandem naturam tendit aliquid in medium, & terminum. unde eadem eſt uirtus, qua appetitus tendit in finem recte, & ea quæ ſunt ad illum, propter quod in diſ-

ſtinctione dum dicitur, quod eſt habitus electiuis, implicite dictum eſt, quod etiam intentionis ſinis eſt. Et per hæc patet reſpoſio ad omnia obiecta, duobus duntaxat exceptis, ſcilicet quomodo prudentia deſt medium uirtuti morali, & non finem, cum medium ſit finis: & quomodo ſimul generentur. Et illud quidem inferius in quæſtione. 66. dicitur, ac poſtmodum in ſecunda ſecunda, quæſtione 47. conſummabitur Deo dicit, & dicitur Thome intercedente. Hæc autem ſcoticæ quæſtione facile patet ex eo, quod actus iſti intellectus, & uoluntatis non ſolu ſimul ſunt ſed unus, & idem numero actus, eſt actus utriuſque, diuerſimode tamen præcipere enim eſt actus intellectus formaliter, appetitus autem uirtutiter, & ſimiliter electio eſt actus appetitus formaliter, intellectus uero uirtutiter, ut ex ſupradictis de actibus uoluntatis patet. Nullum igitur inconueniens eſt actibus uim duplicem habentibus, duas fieri ſimul uirtutes.

ARTICULVS V.

Utrum intellectualis uirtus poſſit eſſe ſine morali.

AD QUINTUM ſic proceditur. Videtur, quod uirtus intellectualis poſſit eſſe ſine uirtute morali. Perfectio enim prioris non dependet a perfectione posterioris: ſed ratio eſt prior appetitu ſenſitui, & mouens ipſum: ergo uirtus intellectualis, quæ eſt perfectio rationis, non dependet a uirtute morali, quæ eſt perfectio appetitiuæ partis. poteſt ergo eſſe ſine ea. ¶ Preterea. Moralia ſunt materia prudentie, ſicut factibilia ſunt materia artis: ſed ars poteſt eſſe ſine propria materia, ſicut faber ſine ferro. ergo & prudentia poteſt eſſe ſine uirtutibus moralibus, quæ tamen inter omnes intellectuales uirtutes maxime morales coniuuncta uidentur.

Super quæſtionis 58. articulum quintum.

Circa dicta in artic. 5. eiusdem quæſt. 58. ut ſubueniant magis Nouitiis, & in principis non relinquatur obſcuritas, ſciendum occurrit de particularitate, quomodo & quare appetitus talis facit iudicium tale de fine, quod eſt declarare illam maximam tertij Ethic. Qualis unuſquiſque eſt, talis eſt finis intendens. Sciendum eſt igitur, quod appetitu affectu ad aliquid, puta ad mundiciam, ex hoc ipſo quod afficitur ad illud, duo ſimul ſunt: nam in reſpoſo ſit ipſa affectio ad uindictam, & in uindicta conſuſio reſpectu conuenientie ad talem appetitum, ita quod uindicta inſcipit eſſe, & eſt conueniens tali appetitu, quæ prius non erat conueniens non propter mutationem in uindicta, ſed in appetitu. Conſonante autem uindicta appetitu in intellectu, conſurgit quod ratio dicitur eam conuenientem ex hoc, quod ratio mouetur ab appetitu ſic affecto. Quia enim ratio mouetur ab appetitu ſit in ratione paſſiua motio: & conſequenter, quia ab appetitu ſic affecto mouetur ratio, ſit in ratione paſſiua motio conſonans illi affectio, & ſic ab appetitu affecto ſit proportionaliter ratio, ut ſubſtat appetitu tanquam affecta & conueniens uindictæ. Et ſic, quædam modum guſtus affectus amaritudine iudicat omnia amara, ita ratio infecta uel bene affecta iudicat ſecundum illam immutabilem, quæ ab affectu appetitu mouetur, ita quod inuis exiſtens, eam prohibet extraneum, inuenitur non ſolum in iudicare ſecundum appetitum, ſed etiam ſecundum rationem, ut ſubſtat appetitu. In cuius ſignum ratio a tali affectio aut non mota ut accidit data paſſione: aut non ſufficienter mota, ut accidit paſſione non prævalente: quamuis ſurgente aut recte iudicat, aut a recto iudicio non omnino declinat, ut experientia teſtatur. Et quia prudentia eſt in ratione, ut ſubſtat appetitu, ut ſupra didicimus, ideo appetitus affectio corrumpit aſſumationem prudentie: reducendum in rationem uirtutis ſubiectum, & non corrumpit aſſumationem artis, neque Geometriæ, ut dicitur in 6. Ethic. Preſertim igitur in per intellectum, nouiter uindicta appetitu, quia rationalis potentia eſt ad utrumlibet, & determinatur a proheretici appetitus ſua ſe libertate determinat ad uindictam affectando illam, & ex hoc comitatur iudicium rationis quandoque fallum, quando eſt affectio uindictæ eſt contra rationem rectam, & iudicat ratio ab affectu infecta uindictam ut conuenientem: & ſic ſequitur conſuſio præceptiua, quod ſit, hanc autem cauſam ex parte rationis, ut eſt ſubiectum prudentie aſſignatam, adiuuante diuina cauſa, altera ex parte obiecti, altera ex parte conueniens inclinationis uirtutis animæ, ex parte ſiquidem obiecti, quia ex ipſa appetitus immutatione conſtituitur in eſſe uero, dum uindicta eſt uere conueniens appetitu ſic affecto. conſtat nanque intellectum

cap. 9. tom. 5.

cap. 40. 5.

naturaliter inclinari
tu uerum. Et licet ex
hoc non fiat obiectū
conueniens & ue-
rum, nisi secun-
dum quid, & propt-
erea contingat errare
intellectum iudican-
do uindictam conue-
nientem simpliciter,
ideo, sine additione,
quæ tamen non est
conueniens nisi secū-
dum quid, quia ap-
petitui sic affecto tā-
tum, nonnullum tam-
men uerum est, uerū
secundum quid, at-
tractiuamque partici-
par uim intellectū ad
se, & sic affectione
appetitui ad uindi-
ctam, constituitur ip-
sa uindicta in esse ue-
re conuenienti secū-
dum quid, & apparē-
ter consequenti sim-
pliciter quoniam ap-
petitus animalis est
primò totius suppo-
siti, ac per hoc conse-
quens uerè appetitui
offerit, ut consequens
simpliciter ipsi appe-
renti &c. Ex parte
uero communis in-
clinationis uirium
animæ, dum eas expe-
riri uidemur proprias
ad operandum con-
uentione affectioni præ-
dominanti. Apparet
in infirmis scienti-
bus quod præsentan-
tur eis omnes aquæ,
quas unquam uide-
runt, & concupiscen-
tibus simulacra dele-
ctabilium etiam im-
portuna occurrunt,
tanquam natura indi-
tum sit, ut obsequiū
prædominanti affec-
tioni, præsentent ani-
mæ uices, inter quas
constat apprehensiu-
am uim esse. In eu-
ius signi trato absq;
deliberatione presenta-
tur illam uindicta,
seu punitio tanq; cō-
ueniens. Sic ergo fit, ut
qualis unusquisq; est,
talis ei uideatur finis: sic
appetitui corripit cō-
mationē prudentiæ.

¶ Præt. Prudentia est uirtus bene consiliatiua, ut dicitur in 6. Ethic. * sed multi bene consulantur, quibus tamen uirtutes morales desunt. ergo prudentia potest esse sine uirtute morali.

SED CONTRA. Velle malum facere opponitur directè uirtuti morali, non autem opponitur ali ei, quod sine uirtute morali esse potest: opponitur autem prudentie, quod uolens peccet, ut dicitur in 6. Ethicorum. * non ergo prudentia potest esse sine uirtute morali.

RESPON. Dicendum, quod alia uirtutes intellectuales sine uirtute morali esse possunt; sed prudentia sine uirtute morali esse non potest. cuius ratio est: quia prudentia est recta ratio agibilium, non autem solum in uniuersali, sed et in particulari, in quibus sunt actiones: recta autem ratio præexigit principia, ex quibus ratio procedit. oportet autem rationem circa particularia procedere non solum ex principiis uniuersalibus, sed et ex principiis particularibus. Circa principia quidem uniuersalia agibilium, homo rectè se habet per naturalem intellectum principiorum, per quem homo cognoscit, quod nullum malum est agendum, uel etiam per aliquam scientiam practicam: sed hoc non sufficit ad rectè ratiocinandum circa particularia. Contingit enim quædamque, quod huiusmodi uniuersale principium cognitum per intellectum, uel scientiam corrumpitur in particulari per aliquam passionem, sicut concupiscenti, quando concupiscentia uincit, uel hoc esse bonum quod concupiscit, licet sit contra uniuersale iudicium rationis. Et ideo sicut homo disponitur ad rectè se habendum circa principia uniuersalia per intellectum naturalem, uel per habitum scientiæ: ita ad hoc quod rectè se habeat circa principia particularia agibilium, quæ sunt fines, oportet quod perficiatur per aliquos habitus, secundum quos fiat quoddammodo homini connaturale rectè iudicare de fine ne, & hoc fit per uirtutem moralem. Virtuosus .n. rectè iudicat de fine uirtutis: quia qualis unusquisq; est, talis finis uideretur ei, ut dicitur in 3. Eth. * & ideo ad rectam rationem agibilium, quæ est prudentia, requiritur quod homo habeat uirtutem moralem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio secundum quod est apprehensiuua finis, præcedit appetitum finis; sed appetitus finis præcedit rationem ratiocinantem ad eligendum ea quæ sunt ad finem, quod pertinet ad prudentiam: sicut etiam in speculatiuis, intellectus principiorum est principium rationis syllogizantis.

AD II, dicendum, quod principia artificialium

non diiudicantur a nobis bene, uel male secundum dispositionem appetitus nostri, sicut fines qui sunt moralium principia, sed solum per considerationem rationis: & ideo ars non requirit uirtutem perficientem appetitum, sicut requirit prudentia.

AD TERTIVM dicendum, quod prudentia non solum est bene consiliatiua, sed etiam bene iudicatiua, & bene præceptiua: quod esse non potest, nisi remoueat impedimentum passionum corruptentium iudicium & præceptum prudentie, & hoc per uirtutem moralem.

QVAESTIO LIX.

De distinctione uirtutum moralium secundum comparationem ad passionem, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de distinctione moralium uirtutum ad uicem.

Et quia uirtutes morales, quæ sunt circa passiones, distinguuntur secundum diuersitatem passionum, oportet primò considerare in communi comparationem uirtutis ad passionem. Secundò distinctionem moralium uirtutum secundum passiones.

CIRCA primum quæruntur quinque.

- ¶ Primò, Vtrum uirtus moralis sit passio.
- ¶ Secundò, Vtrum uirtus moralis possit esse cum passione.
- ¶ Tertio, Vtrum possit esse cum tristitia.
- ¶ Quarto, Vtrum omnis uirtus moralis sit circa passiones.
- ¶ Quintò, Vtrum aliqua uirtus moralis possit esse sine passione.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uirtus moralis sit passio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videretur, quod uirtus moralis sit passio. Medium enim est eiusdem generis cum extremis: sed uirtus moralis est mediū inter passiones. ergo uirtus moralis est passio.

¶ Præt. Virtus & uitium, cum sint contraria, sunt in eodem genere: sed quædam passiones uitia esse dicuntur, ut inuidia & ira. ergo et quædam passiones sunt uirtutes. ¶ Præt. Misericordia, quædam passio est: est enim tristitia de alienis malis, ut supra dictum est: * hanc autem Cicero locutor egregius non dubitauit appellare uirtutem, ut Augustinus dicit in 9. de ciu. Dei. tergo passio potest esse uirtus moralis.

SED CONTRA est, quod dicitur in 2. Ethicorum. * quod passiones neque uirtutes sunt, neque malitiæ.

RESPON. Dicendum, quod uirtus moralis non potest esse passio: & hoc patet triplici ratione. Primò quidem, quia passio est motus quidam appetitus sensitui, ut supra dictum est: uirtus autem moralis non est motus aliquis, sed magis principium appetitui motus, habitus quidam existens. Secundò, quia passiones ex seipsis non habent rationem boni uel mali. Bonum enim, uel malum hominis est secundum rationem. unde passiones secundum se consideratæ se habent & ad bo-

¶ Super Quest. quinquagesimam nonam.

IN tota quest. 59. nihil scribendum occurrit, nisi in articulo. in responsione ad primum monere, quod uirtus moralis materiam suam, puta, passiones, uel operationes eligit secundum quosdam limites, sub quibus formam mediū suscipiunt: & propterea in litera dicitur, quod uirtus moralis non est secundum essentiam media inter passiones, sed secundum effectum: quia. scilicet. inter passiones constituitur medium, eligendo eas in illa quantitate & qua in medio secundum rationem constituuntur. hoc. n. effectus uirtutis moralis est.

1. dist. 23. q. 1. ar. 3. q. 2.

q. 35. art. 8.

Cap. 5. circa medium. tomo 5. cap. 5. to. 5.

q. 22. art. 5.